

2025. szeptember 05. péntek – 5785. elul 12.
péntek 18:30 | gy. gy. 18:58 | szombat 10:00 | havdala 20.01

www.frankel.hu

83/4

KI TÉCÉ

(V. Mózes 21.10. – 25.19.)

כִּי תֵעֶה

Mózes különböző törvényeket ismertet, majd elmondja, hogy az ember holttestét még aznap el kell temetni, a talált jószágot megőrizni és visszaszármaztatni jogos tulajdonosának. A szakasz megismétli a házasság, valamint a zsidó erkölcs és szemérmesség törvényeit és utasításait, a válás módját, a tábor tisztaságának szabályait.

“Ha háborúba” mész ellenségeiddel szemben...”. A Tóra nem jó szemmel nézi a hadifogságban ejtett idegen nővel való házasságot. Ugyancsak háborúval fejeződik be a heti szidra, az Ámálék elleni harcra való felhívás, az általa elkövetett bűncselekmények megtorlása. “Emlékezz, mit tett veled Ámálék “pusztítsd el emlékét! A két háborúval kapcsolatos téma között a békés élet számos törvényéről olvashatunk. A szűkölködő megsegítése, az elveszett tárgyak visszaszolgáltatása, szülők tisztelete, idegen nőkkel való házasság eltiltása, sőt még állatvédelmi parancsok teszik színessé “Ki Szécé” hetiszakaszát. A békés élet számos törvénye közül kiemelünk egyet, ami a házépítéssel kapcsolatos. “Ha házat építesz, építs korlátot a tetőre, hogy ne légy felelős az onnan lezuhanó életéért (véréért)” Az Írás a “dámim” szót használja az élet szó helyett. A “dámim” szónak kettős jelentése van. Jelenthet VÉRT, de jelenthet PÉNZT is. Ha a “korlátot” szó szerint értelmezzük, a mondat inti a házat építőt, hogy ne okozza más ember halálát. De ha a szónak szimbolikus értelmet adunk, akkor a “korlát” azt jelenti, hogy a házban lakók szabjanak határt a pénz, a vagyon utáni hajszáznak. “Ne a pénz, az anyagi érték jelentse a ház jellegét, mert “lezuhanhatnak a ház tetejéről”. A háznak, a családnak, határt kell szabniuk, “korlátot” kell emelniük az anyagi javak utáni hajszában: Gondolunk kell “Jákob szép sátraira”, ahol a családi élet melege, az egymás iránti szeretet és a Tóra szelleme uralkodik. Nem a ház külső dísz, berendezése, nem a szomszédokkal való versengés a lakás szépségében, hanem a benne lévő szellemi-lelki javak teszik a házat igazi zsidó otthonná. “Építs korlátot házad tetejére”. “Korlátot”, mely a zsidó embert nemcsak önmagáért élő lénynek, hanem a mások segítésének, a közösség szolgálatának hívójává teszi. A hetiszakasz az Ámálék elleni harcra való felhívással fejeződik be. “Emlékezz, mit tett veled Ámálék”. Nem az egyén, hanem a nép emlékezik! Emlékeznünk kell az örök “Ámálék” embertelen gonoszságára, mikor “úton voltunk” -, nem volt országunk, hazánk. De emlékeznünk kell arra is, hogy “fáradtak, fásultak és istenfélelem híján voltunk” mi, az üldözött nép. Az istenfélelem hiánya nem éppen a vallási törvények megszegését jelentette. Jelentette a széthúzást, a testvérgyűlöletet, a pártoskodást, akkor, amikor egységre lett volna szükség. A Biblia a pusztai nép vándorlásáról beszél, de mi minden idők “Amalékjára” gondolunk a gálutban és talán hazánkban is. Az Ámálék elleni első harc Mózes második könyvében lett elbeszélve. “És jött Ámálék, és rajtaütött Izráel fiain Rövidimben. És lőn, amikor Mózes felemelte kezét, Izráel győzött. De ha leeresztette, Ámálék emelkedett felül.” Bölcsseink így magyarázzák Mózes csodatevő kezeit: “Ha Izráel az Ég felé tekint, Istenben bíz, hite erős, akkor legyőzi ellenségeit. MERT HIT ÉS MEGGYŐZŐDÉS NÉLKÜL A LEGJOBB FEGYVEREK SEM BÍRNAK AZ ELLENSÉGGEL!

“Midőn kivonulsz”. A háború szabályaival, fogolynővel való bánásmóddal foglalkozik a bevezető rész. A szidra témája annyira sokrétű, hogy ismertetni csak a teljesség igénye nélkül, önkényes kiemeléssel lehet. Képzeljünk egy korongot, amelyre egy festő valamennyi színből húz egy csíkot. Ha végigmegy a paletta teljes pályáján, akkor, ha megforgatjuk a korongot, egy színt kapunk. Valószínűleg feketét, de egy homogén egységet. A rengeteg látszólag hevenyészetten egymás mellé vetett gondolat egészzé áll össze, amelyet ha tanulmányozunk, a logikát is megértjük, miért kerültek egymás mellé különböző gondolatok. Beszéltünk a fogoly nővel való házasságról, de más házassági és válási szabályok is szóba kerülnek. Mint ahogy a harcra vonulás etikája, magatartása többször is visszatér. A barátoknak adott kölcsön, kamat és a zálog szabályai is felmerülnek. Szerszámot, kézi malmot, amely kenyérkereső eszköz, nem szabad zálogba tenni, mert az olyan, mintha az életet adná zálogba. A munkás, a béres iránti kötelesség, hogy nem szabad gyötörni, és bérét még aznap meg kell fizetni. Tudósok, pl. Hughton jegyzi meg, hogy a jogtudománynak egyetlen más rendszere nem mutat annyi emberi érzést a szerencsétlen iránt, sem országban, sem korban, mint a Szentírás. A rossz szó, a rágalom olyan bűn, amelynek büntetése a poklosság, és ez a betegség még Mózes nővérét, Mirjámot sem kímélte meg, amikor hibázott. A kimondott szóra különben is vigyázni kell. “Ami kijön az ajkadon, tartsd meg és teljesítsd.” Egy mondat utal a rojtokra, amit máshol szemlélő szálaknak, cicitnek nevezünk. Másik mondat az állati eredetű gyapjú és a növényi lenből készült, kevert szövésű ruhák viselését tiltja.

Akihez valaha közöd volt, mindig közöd lesz hozzá, de fontos, hogy szimbolikusan is lezárjuk az életszakaszainkat. Nem tudunk búcsúzni, szabadulni szertartások nélkül. A hetiszakasz a házasságok megromlásának közismert tünetéről beszél. Van úgy, mondja, hogy azt, akivel együtt élünk, egyszer csak „nem találjuk már kedvűnkre valónak”, hirtelen valamit, amit eddig kedvesnek, vagy említésre sem méltónak találtunk, kellemetlennek, taszítónak kezdünk érezni benne. Ilyenkor a férfi „válólevelet ír a nőnek és kezébe adja”. Rási, a

nagy kommentátor azt fűzi hozzá mindehhez, hogy a válás „micve”, helyes lépés és tulajdonképpen kötelesség bizonyos esetekben. Barry Leff rabbi szerint ez azt jelenti, hogy ha egy érzelmi közösség véget ér, ha nem nyújt többé örömet a feleknek, ha nem viszi előre mindkettőjüket, akkor kötelesek vagyunk a magunk és a másik érdekében véget vetni neki. A talmudi rabbik azon vitatkoztak, amikor ezt a tórai szöveget tanulták, mi lehet válóok. Rabbi Akiva arra jutott, hogy nincs szükség válóokra: bármilyen nagyszerű feleség/férj, anya/apa a másik, ha egy reggel arra ébredünk, hogy „nem találjuk már kedvünkre valónak” többé, menni kell. Nem hibázott senki, elmúlt. Amíg a kedvünkre valónak találjuk a másikat, majdnem minden megoldható és majdnem mindent meg kell próbálni a megoldás érdekében, de ha nem találjuk már kedvünkre valónak többé, semmi sem segíthet. Ugyanakkor, a Talmud szerint, az első házasság felbontásakor még az oltár is sír. A szertartás pedig megvigasztal valamelyest: formát ad annak, ami történik, segít belekapcsolni az elmúlt és eljövendő gyászok, örömök láncolatába. A válás jogi aktus és szertartás is: lezár és szabaddá tesz. Az egymást többé nem szeretők közötti eltéphetetlen összetartozást szabályozza, mert akivel közös múltad van, attól nem tudsz soha egészen elszakadni. Ezért néha azt hisszük, egy újabb kapcsolat végén, hogy akár újra lehetne kezdeni az előzőt, biztos csak valami félreértés volt, hogy elmúlt. A Tóra figyelmeztet, hogy nem volt véletlen. Nem engedi, hogy egy következő kapcsolat után újrakezdjük. Nem engedi, hogy tartósan becsapjuk magunkat. Muszáj választanunk és a választásainknak következményei vannak. Nem lehetünk vele is és nélküle is. Tűzoltó lesz a katona, vadakat terelő juhász-ígéri József Attila az Altatóban. Amíg még kisgyerekek vagyunk, minden előtt, addig igen. Még bármi lehet. De végül vagy tűzoltó, vagy katona, vagy vadakat terelő juhász lesz az ember. Valami, valaki mellett elköteleződni egyúttal lemondás is valami, valaki másról. Az egymást már nem szeretők eltéphetetlen összetartozásának tudatában.

Pécsi-Pollner Katalin: A szöveg első olvasásra meghökkentően szűkszavú: vissza ne merd venni a volt feleségedet, akárhogy is szeretné / szeretné! Miért került be ez a szabály az ennél jóval életszerűbbnek látszó szituációkra vonatkozó törvények közé? Hányszor gondolunk volt kedvesünkre, párunkra, álmodunk is vele, noha jó oka volt, hogy szétváltak útjaik! Mégis, van közös történetünk, esetleg közös gyerekeink is, részben egymás hatására lettünk azok, akiké váltunk. Baj lenne ez? Ha számbaveszem, hány olyan ismerősöm van, akik ismét egymásra találtak egy új párkapcsolat után, összesen három jut eszembe. Elhanyagolhatóan kevésnek tűnik. Vajon a törvénynek ezúttal a férfiakat kell megreguláznia? Amennyiben megbánták asszonyuk átgondolatlan elzavarását, továbbra is vágyódnak utána? Hogy meg ne merjék másítani szavukat? Hiszen ettől „gyengének”, „férfiatlannak” mutatkoznának. A válásig ugyanis rendíthetetlen a férj: simán kidobhatja közös otthonukból hitvesét, ha nem találja kedvére valónak. A törvény írója kitér arra is, mire gondolhat, amikor a válás mellett dönt. „Ha valami visszataszítót talál vele kapcsolatban”. A megfogalmazás vonatkozhat pusztán a férj oktalan fantáziálására, ártatlan kacérkodására, avagy valós félrelépésre. Mit mutat mindez? A rettegést attól, hogy a feleség egy másik férfitől lett terhes. Egy férfinak meg kell akadályoznia, hogy egy másik férfi – egy másik család – „vére” bekerüljön az ő családjába. Ezért fogalmazza meg a törvény olyan akkurátusan, hogy egy nő a válás után hány nappal mehet újra férjhez. Miért szerepel tehát ez a tiltás a sokkal fontosabbnak látszó társadalmi problémákat szabályozó törvények között? Mégis lenne benne egy kis romantika? Vagy inkább csak lélektan: ősi félelem a halottak - volt feleségek, hajdani szerelmek - visszatértétől? Mindezen túl, fontos látnunk, hogy ez a bibliai tiltás – a volt feleség visszafogadásáé – nem érzelmekről szól elsősorban, hanem a hatalomról. A szöveg a patriarchális társadalom lenyomata: a férfiak a nők szexualitását is maximálisan kontrollálni akarták. A törvények szerint ugyan a feleség is kérheti a válást bizonyos esetekben, a férfinak azonban összehasonlíthatatlanul nagyobb a játéktere. Meg is tagadhatja a válólevél kiadását. A maga korában a család, a törzs és a nép határainak megerősítése lehetett a szöveg fő célja a szexuális tabuk kijelölésével, a törvény ezért tiltja a nem egyértelműen szabályozott szexuális kapcsolatokat. Történelmileg szemlélve értjük a kontextust, ám mára elfogadhatatlanná váltak a bibliai szövegnek mindazon részei, amelyekben férfi és nő nem egyenlő felekként jelennek meg. Gondolkodnunk kell rajta, hogyan értelmezhetőek át a patriarchátus szövegszerű lenyomatai a XXI. századi zsidóság kívánalmainak megfelelően.

Bitter Dávid: Mózes törvényei megengedik a válást bizonyos feltételek fennállása esetén. Ugyanakkor vita tárgya, hogy miféle „visszataszító” dolog szolgálhat válási indokként. Egy talmudi álláspont szerint csak a szemérmetlen viselkedés. Mások jóval szubjektívebb, nem erkölcsi kifogásolnivalókat is elfogadhatónak tartanak, mint például azt, hogy a feleség rosszul főz, vagy hogy a férj szebb feleségnek valót talált. Mindenesetre a válás nem kötelező, csupán lehetőség a releváns esetekben. Ha a férj emellett dönt, szabad akaratából teszi. Ebből azonban nem következik, hogy csak az ő akarata számít. A szöveg értelmezhető úgy, hogy a házasság csak akkor szűnik meg, ha a feleség ténylegesen távozik a férje házából. Eszerint még ha nem is kezdeményezheti a nő a házasság bontását, a férje ezirányú kezdeményezését megghiúsíthatja. Ha fizikai-szociális értelemben házastárs marad, úgy jogilag is folytatódik a házasság. Végül, a fentiekkel összeférő lehetőség, hogy a házasság jogi bontásából még nem következik a felek közti „égi” szövetség megszűnése. Ez magyarázhatja, miért csak abban az esetben tilos újraházasodni, ha a volt feleség időközben élt másik házasságban is. Ennek híján az eredeti szövetség a válás ellenére is érvényben lehet, amely esetben nincs akadálya az újrasházasodásnak. Ha azonban az eredeti szövetség valamely másik szövetség miatt megszűnik, az végleges. Ilyen esetben a korábbi házastársak újbóli egybekelése pusztán jogi aktus lenne. Mózes törvénye talán ennek hivatott elejét venni. Ha helyénvaló az értelmezés, izgalmas implikációja épp egy törvénynek, hogy a házasság és válás kérdései túlmutatnak a jogon.

HÍREK A VILÁGBÓL

Péntek esténként sábiti foglalkozások várják a gyerekeket a Frankel zsinagógában. https://bzsh.hu/2025/09/03/pentek-estenkent-sabati-foglalkozasok-varjak-a-gyerekeket-a-frankel-zsinagogaban/
A magyar kormány nem fogadja el az Izrael-ellenes brüsszeli javaslatokat. https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/kozelet/a-magyar-kormany-nem-fogadja-el-az-izrael-ellenes-brusszeli-javaslatokat
Pedro Sánchez spanyol miniszterelnök szerint Európa és a teljes nyugati közösség kettős mércét használ az ukrajnai és a gázai háborúval szemben. https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/spanyol-miniszterelnok-meg-tobb-bunteto-intezkedes-kell-izraellel-szemben
A Cipők a Duna-parton holokauszt-emlékműnél akcióztak palesztinpartí aktivisták. https://kibic.hu/2025/09/02/a-cipok-a-duna-parton-holokauszt-emlekmunel-akcioztak-palesztinparti-aktivistak/
Izrael titkos fegyvere: mesterséges intelligencia a jövő előrejelzésére. https://izraelinfo.com/2025/09/03/izrael-titkos-fegyvere-mesterseges-intelligencia-a-jovo-elorejelzesere/
A Hamász beleegyezne az átfogó és részleges alkuba is, Netanjahu szerint trükk, és az Ábrahám Egyezmény végnapjai. https://ujkelet.live/2025/09/04/a-hamasz-beleegyezne-az-atfogo-es-reszleges-alkuba-is-netanjahu-szerint-trukk-es-az-abraham-egyezmény-vegnapjai/
Újabb eszkaláció: Rakétákkal támadták meg Izraelt. https://www.atv.hu/kulfold/20250904/izrael-jemen-tamadas-raketa-huszi/
„Trump azt mondta, hogy részmegállapodások helyett menjek teljes erővel Gázába”, állítja Netanjahu. https://hu.euronews.com/2025/09/02/trump-azt-mondta-hogy-reszmegallapodasok-helyett-menjek-teljes-erovel-gazaba-allitja-netan
Új rendszerrel az antiszemitizmus ellen. https://168.hu/itthon/uj-rendszerrel-az-antiszemitizmus-ellen-tett-es-vedelem-alapitvany-290192
Netanjahu lefasisztázta a gázai háború ellen tüntető izraelieket. https://hvg.hu/vilag/20250904_netanjahu-izrael-fasisztazas-tuntetok-tuszok-gazai-haboru
Chris Martin egyenrangú embernek nevezett két izraelit a koncertjén, máris antiszemitizmussal vádolják. https://24.hu/kultura/2025/09/03/chris-martin-coldplay-antiszemitizmus-koncert-izrael/
Az Egyesült Államok a legtöbb esetben elutasíthatja azok kérelmét, akik palesztin útlevéllel próbálnak vízumot igényelni. https://telex.hu/kulfold/2025/09/01/egyesult-allamok-vizumkiadas-palesztin-utlevel-utazok-tiltas
Szakított a német–izraeli kapcsolat alapelveivel Friedrich Merz, de tett egy gesztust is Netanjahu felé. https://hvg.hu/360/20250904_hvg-nemetizraeli_kapcsolatok_fegyverszallitasok_palesztin_allam_egy_lepes_ide_egy_lepes_oda
Szefárd dallamok és balkáni legendák a Zsidó Kulturális Fesztiválon. https://bzsh.hu/2025/09/03/szefard-dallamok-es-balkani-legendak-a-zsido-kulturalis-fesztivalon/
Marseille helyett Budapesten forgatják a Fauda ötödik évadát. https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/kultura/marseille-helyett-budapesten-forgatjak-a-fauda-otodik-evadat
Gyenge vezetőnek nevezte a belga miniszterelnököt Benjámin Netanjahu, miután a belga külügyminiszter bejelentette az Izrael elleni szankciókat, valamint a palesztin állam elismerésének támogatását. https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/netanjahu-bart-de-wever-gyenge-vezeto-aki-izrael-felaldozasaval-akarja-kiengesztelni-az-izlam-terrorizmust
A Centropa Alapítvány pedagógus-továbbképzése Budapesten azon tanárok számára, akiknek fontos, hogy diákjai élményszerűen ismerjék meg a zsidó történelmet és a holokausztot. https://kibic.hu/2025/09/03/seta-az-emlekezet-konyvtaraban/
A Hamász és Törökország kapcsolata. https://ujkelet.live/2025/09/04/a-hamasz-es-torokorszag-kapcsolata/
Ellenzéki főlény, gyengülő Likud – új közvélemény-kutatás eredményei. https://izraelinfo.com/2025/09/03/ellenzeki-foleny-gyengulo-likud-uj-kozvelemeney-kutatas-eredmenyei/
Izraelnek elég lett a jemeni húszikból. https://infostart.hu/kulfold/2025/09/04/izraelnek-eleg-lett-a-jemeni-huszikbol
Az izraeli hadsereg megtalálta a magyar túszt holttestét a Gázában. https://www.atv.hu/kulfold/20250829/magyar-holttest-gazai-ovezet/ https://www.atv.hu/kulfold/20250829/magyar-holttest-gazai-ovezet/
Az Egyesült Arab Emírségek arra figyelmeztet, hogy Ciszjordánia izraeli annektálása „vörös vonal” átlépését jelentené. https://hu.euronews.com/2025/09/04/az-egyesult-arab-emirsegek-arra-figyelmeztet-hogy-ciszjordania-izraeli-annektalasa-voros-v
Sokan úgy gondolják, hogy Gázában csak terroristák élnek – eldurvult a hazai vita az izraeli-palesztin drámáról. https://24.hu/belfold/2025/09/04/izrael-gazai-ovezet-haboru-peticio-budapest-magyar-zsido-kutatas-radikalizmus/

Belgium is el fogja ismerni a palesztin államot. https://hvg.hu/vilag/20250902_belgium-palesztina-palesztin-allam-izrael-elismeres
Megosztott az EU Izrael ügyében, pedig lenne lehetősége nyomást gyakorolni Benjamin Netanjahu kormányára. https://nepszava.hu/3292930_megosztott-az-eu-izrael-ugyeben-pedig-lenne-lehetosege-nyomast-gyakorolni-benjamin-netanjahu-kormanyara
Ciszfjordánia esetleges annektálásának magyar támogatását várja a telepés mozgalom vezetője. https://hu.euronews.com/2025/09/04/ciszfjordania-annektalas-magyar-tamogatas-izrael-telepes-mozgalom-szijjarto
Magyarország továbbra is a túsok szabadon bocsátását követeli. https://bzsh.hu/2025/09/01/magyarorszag-tovabbra-is-a-tusok-szabadon-bocsatasat-koveteli/
A titokzatos 16. szépapa, avagy az askenázik mind unokatestvérek lehetnek. https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/zsido-vilag/a-titokzatos-16-szepapa-avagy-az-askenazik-mind-unokatestverek-lehetnek
Zolnai Imre a Mi Hazánk Ifjai Külhoni szervezője, a Mi Hazánk Nemzetpolitikai Kabinetjének tagja. https://www.szombat.org/hirek-lapszemle/vervadas-antiszemita-kodkepeket-ereget-a-mi-hazank-politikusa
Kivinni az utcára a zsidóságot, hogy mindenki számára elérhető legyen. https://kibic.hu/2025/09/04/kivinni-az-utcara-a-zsidosagot-hogy-mindenki-szamara-elерheto-legyen/
Belgium: Elismerjük a palesztin államot az ENSZ közgyűlésén, és szankciókat vetünk ki az izraeli kormányra. https://izraelinfo.com/2025/09/02/belgium-elismerjuk-a-palesztin-allamot-az-ensz-kozgyulesen-es-szankciokat-vetunk-ki-az-izraeli-kormanyra/
Drónok Jemenből, lakoma Hamász módra és a halottnak hitt fiú. https://ujkelet.live/2025/09/04/dronok-jemenbol-lakoma-hamasz-modra-es-a-halottnak-hitt-fiu/
Szijjártó Péter: Magyarország nem fogadja el az Izrael-ellenes brüsszeli javaslatokat. https://infostart.hu/kulfold/2025/09/04/szijjarto-peter-magyarorszag-nem-fogadja-el-az-izrael-ellenes-brusszeli-javaslatokat
A gázavárosi offenzívával új szakaszába lép a háború. https://telex.hu/kulfold/2025/09/04/gaza-offenziva-izrael-palesztin-netanjahu-trump-kitelepites
Izraeli légicsapás végzett a Hamász szóvivőjével. https://hvg.hu/vilag/20250901_Izraeli-legicsapas-vegzett-a-Hamasz-szovivojevel